

Eduardo Carlos, Torres Avilés

Rozwój i przeobrażenia strukturalne rolnictwa w Meksyku

Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio H, Oeconomia 22,
469-477

1988

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Eduardo Carlos TORRES AVILÉS

Rozwój i przeobrażenia strukturalne rolnictwa w Meksyku

Развитие и структурные преобразования сельского хозяйства в Мексике

Development and Structural Transformations of Agriculture in Mexico

HISTORYCZNE UWARUNKOWANIA STRUKTURY AGRARNEJ

Istotny wpływ na ukształtowanie współczesnej struktury agrarnej w Meksyku wywołała historyczna przeszłość, zwłaszcza ruchy niepodległościowe i o podłożu społeczno-ekonomicznym. Były one zawsze związane, w mniejszym lub większym stopniu, z problemem agrarnym. Stąd też największe wydarzenia polityczne w dziejach Meksyku można uznać za etapy radykalnych zmian w strukturze rolnej tego kraju. Badacze tej problematyki wyodrębniają od XIX stulecia po dzień dzisiejszy cztery etapy charakteryzujące się:

- 1) walkami o niepodległość kraju i umacnianiem wewnętrznej pozycji odrodzonego państwa (lata 1810—1854),
- 2) restytuowaniem Republiki (1855—1867),
- 3) umacnianiem Republiki i gospodarki narodowej (1867—1910),
- 4) rewolucję meksykańską i realizację jej założeń (od 1910 r. po dzień dzisiejszy).

U podstaw trwających jedenaście lat walk niepodległościowych (1810—1821) leżała dążność do likwidacji hiszpańskiej własności ziemskiej i wiążącej się z nią dyskryminacji społeczno-ekonomicznej ludności meksykańskiej. Dyskryminacja to oznaczała dla Indian niewolnictwo i wyrugowanie ich na najgorsze ziemie uprawne, zaś dla meksykańskich właścicieli ziemskich — zależność ekonomiczną od korony hiszpańskiej. Warto nadmienić, iż trwające trzy wieki rządy Hiszpanów w Meksyku zachowały istniejące od czasów azteckich dwie formy własności ziemskiej, tj. komunalną i prywatną. Uległa jednakże zasadniczej zmianie

ranga poszczególnych własności. Dominująca w czasach azteckich własność komunalna odgrywała mało znaczącą rolę i była wykorzystywana jako środek łagodzenia konfliktów społecznych. Tytuł własności komunalnej z reguły uzyskiwali Indianie. Ziemie własności komunalnej były najgorszej jakości i zapewniały minimum egzystencji ich użytkownikom. Własność prywatna pochodząca w czasach azteckich z nadań państwowych dla osób szczególnie zasłużonych dla dobra imperium, w dobie hiszpańskiej odegrała znaczącą rolę w kolonizacji kraju. Najlepsze gleby i największy ich areal stały się wówczas własnością Hiszpanów i Kościoła katolickiego. Własność kościelna nie podlegała aktom kupna i sprzedaży.

Odzyskanie niepodległości w 1821 r. było jedynie aktem politycznym i nie rozwiązywało problemu prywatnej własności ziemskiej, zwłaszcza wyłączonych z obrotu ziemią dóbr kościelnych. Typowy dla młodego państwa chaos gospodarczy i anarchia utrzymywały się w Meksyku gdzieś do roku 1854. W tym okresie państwo meksykańskie poniosło niepowetowaną stratę w postaci wykupienia przez Stany Zjednoczone ponad połowy jego terytorium (2450 tys. km²).

Dojście do władzy w roku 1855 postępowej partii liberalnej zapoczątkowało w Meksyku okres wielkich reform społeczno-gospodarczych. Odpowiednie ustawy (z 1856 i 1859 r.) rozwiązały problem kościelnej własności ziemskiej, która początkowo została poddana meksykańskim prawom rynku, następnie — znacjonalizowana. Kurs tych radykalnych reform w sektorze rolnym ustanowił Benito Juárez. Konsekwentna nacjonalizacja ziem kościelnych doprowadziła do interwencji francuskiej i kilkuletnich rządów Napoleona III. Rok 1867 przynosi krajowi wywalczoną przez B. Juáreza niepodległość oraz wzmocnienie jego rządów do 1872 r.

Zapoczątkowane przez B. Juáreza działania na rzecz umacniania republiki trwają do około 1910 r. Okres ten cechował się stabilizacją podstaw gospodarki meksykańskiej i ewidentnymi osiągnięciami w wielu jego dziedzinach. Postęp ten jednak nie dotyczył sektora rolnego. Ustawy z 1875 i 1883 r. zalecające i ułatwiające zagospodarowanie oraz zaludnienie wszystkich terenów rolniczych kraju, doprowadziły jedynie do likwidacji średniej warstwy chłopskiej i wzmocnienia systemów latyfundiów, tzw. hacjend. Te ostatnie w szybkim tempie powiększały się, m. in. na drodze wykupu za bezcen terenów indiańskich, będących własnością komunalną. Na początku obecnego stulecia około 850 właścicieli hacjend było w posiadaniu blisko całego obszaru rolnego Meksyku. Bogactwu hacjend rażąco przeciwstawiała się nędza robotników rolnych i chłopów. Zarobki ich ledwo wystarczały na utrzymanie się przy życiu. Głód, nędza i nieludzki wyzysk w tej najbardziej licznej warstwie spo-

lecznej były zasadniczym powodem wybuchu rewolucji w 1910 r., trwającej do 1917 (według niektórych badaczy do 1921r.).

Aktem kończącym okres walk rewolucyjnych jest nowa Konstytucja kraju. Przyjmuje ona za cel wiodący rewolucję pokojową, rozumianą jako proces ciągły i polegający na nieustannej ewolucji form i metod gospodarowania. Efektem tego miała być systematyczna poprawa warunków życia najbardziej upośledzonych w tym względzie warstw społecznych. Przeprowadzona równocześnie reforma rolna miała na celu bardziej sprawiedliwy podział ziemi pomiędzy ustanowione wówczas trzy formy własności: komunalną, echidalną i prywatną.

FORMY WŁASNOŚCI ZIEMI

Konstytucyjne utrzymanie własności komunalnej w Meksyku było z jednej strony, nawiązaniem do tradycji z czasów azteckich, z drugiej zaś — miało na celu zabezpieczenie prawa do posiadania ziemi przez Indian — najstarszej grupy etnicznej kraju.

Własność komunalna jest najniższą formą organizacji posiadania ziemi. Członkowie komuny (głównie Indianie) są jedynie użytkownikami ziemi, zaś jej właścicielem jest komuna jako całość. Użytkownik ziemi może przekazać ją spadkobiercy, a w przypadku jego braku ziemia przechodzi w posiadanie komuny. Uprawnienia do występowania o kredyty czy dotacje państwowe posiadają nie poszczególni członkowie, lecz cała komuna. Dotyczy to również zapotrzebowania na różne usługi rolnicze, świadczone przez państwo.

Gospodarstwa komunalne należą do słabych pod względem ekonomicznym, mimo daleko idącej pomocy państwa na rzecz ich urentownienia. Są one zanikającą własnością ziemi w Meksyku. Skupiają około 10⁰/_o użytków rolnych. Odpowiednie przepisy prawa rolnego umożliwiają przekształcanie się własności komunalnej w formę echidalną, a nawet prywatną.

Pochodną własności komunalnej i zarazem wyższą jej formą organizacyjną jest własność echidalna. Ta forma własności jest zdobyczą rewolucji z lat 1910—1917. Początkowo miała na celu zaspokojenie głodu ziemi chłopów meksykańskich i obronę ich przed obszarnikami. Obecnie rolę ich tłumaczą przesłanki ekonomiczne. Są one bowiem zdecydowanie bardziej opłacalną formą własności, w porównaniu z gospodarstwami komunalnymi.

W systemie własności echidalnej — podobnie jak własności komunalnej — chłop nie jest właścicielem, lecz jedynie użytkownikiem ziemi. Tak samo nie może być ona sprzedawana, dzierżawiona czy dzielona, ale może być przekazywana spadkobiercom. Warunkiem utworzenia

gospodarstwa echidalnego jest zgrupowanie co najmniej 20 osób pochodzenia meksykańskiego i związanych z rolnictwem, jako głównym miejscem pracy i podstawowym źródłem dochodów.

Gospodarstwa echidalne obejmują ziemie uprawne, tereny hodowlane i leśne. W echido obowiązuje podział ziemi uprawnej pomiędzy poszczególnych członków (po 10 ha terenów zmeliorowanych i 20 ha innych na 1 użytkownika). Pozostałe tereny są przeznaczone do wspólnego użytkowania przez wszystkich członków echido. Te podziały ziemi nie występują w gospodarstwie komunalnym.

Gospodarstwa echidalne korzystają z dużej pomocy państwa (m. in. objęte są znacznymi subsydiami państwowymi). Płacą tylko jeden podatek, który nie może przekraczać 5% wartości produkcji w skali roku. Wpływy z tego podatku odprowadzane są do budżetów stanowych.

Echidem jako całością zarządza zebranie wszystkich jego członków. Wyłania ono swego przedstawiciela, który reprezentuje echido wobec władz i administracji państwowej. W gestii przedstawiciela jest kontrola działalności gospodarstwa, dbanie o porządek i przestrzeganie zasad funkcjonowania echido, zgodnie z odgórnymi rozporządzeniami. Przedstawiciel jest również pośrednikiem pomiędzy członkami echido a władzami sektora rolnego.

Echido może ewoluować w wyższe formy organizacyjne, jak związki echidalne, echida kolektywne, spółki produkcji rolnej, zjednoczenia rolnicze i interesów kolektywnych czy kooperatywnych. Przekształcenia te służą zwiększaniu efektywności produkcji rolniczej, wzmacnianiu działalności handlowej i wprowadzaniu form przemysłowych w rolnictwie. Stwarzają też możliwość większego oddziaływania państwa na rozwijanie pożądanego profilu produkcji rolniczej i ściślejszej współpracy z innymi sektorami gospodarki narodowej.

We własności echidalnej skupia się około 50% użytków rolnych. Ta forma własności jest najbardziej pożądaną w Meksyku.

Zdobyczą rewolucji meksykańskiej jest również konstytucyjne uregulowanie spraw własności prywatnej. Zgodnie z odpowiednimi przepisami Konstytucji z 1917 r. ma to być „mała własność prywatna”, zaś właścicielami mogą być wyłącznie Meksykanie. Limity wielkościowe dla poszczególnych form użytkowania ziemi we własności prywatnej zostały określone w 1947 r. Wahają się one od 100—300 ha, w zależności od profilu produkcji rolniczej, rodzaju upraw, stopnia zmeliorowania i zwodociągowania oraz uzależnień klimatycznych. Gospodarstwa przekraczające ustalone normy wielkościowe, podlegają konfiskacie. Nadmienić należy, iż istniejące w Meksyku gospodarstwa prywatne o rozmiarach znacznie przewyższających przyjęte wielkości, funkcjonują na zasadzie długoterminowych koncesji, tj. sprzed roku 1974.

Na gospodarstwa rolne we własności prywatnej przypada w Meksyku około 40% użytków rolnych. Są one najbardziej opłacalną formą gospodarowania. Cechuje je daleko posunięta specjalizacja, wytwarzanie wyselekcjonowanych produktów rolniczych i produkcja na eksport.

EWOLUCJA SEKTORA ROLNEGO

Z punktu widzenia ewolucji sektora rolnego w Meksyku można podzielić okres od 1910 r. po dzień dzisiejszy na kilka etapów, charakteryzujących się specyficznymi przeobrażeniami lub ewidentnym postępowaniem w tej dziedzinie. W zasadzie tylko lata 1910—1921 (w tym okres rewolucji meksykańskiej) można określić jako względnej stagnacji w całej gospodarce, a więc i w sektorze rolnym (w tym czasie nastąpił wzrost produktu narodowego brutto per capita o niecałe 0,2%).

Lata 1921—1935 przynoszą ożywienie w gospodarce meksykańskiej, zwłaszcza zaś w rolnictwie. W tym okresie sektor rolny osiągnął stopę wzrostu (o 5,1% rocznie), znacznie przewyższając stopę wzrostu produktu narodowego brutto per capita (o 1,7% rocznie). Ożywienie to jest dość charakterystyczne dla Meksyku, zważywszy że wystąpiło ono w czasie światowego kryzysu ekonomicznego. W dziedzinie rolnictwa zdecydowały o tym ożywieniu gospodarstwa prywatne, skupiające ciągle gros areалу uprawnego w Meksyku (blisko 80%). One też korzystały ze szczególnych preferencji państwa, m. in. w postaci udogodnień kredytowych i dostępu do inwestycji melioracyjnych. To szczególne popieranie przez państwo prywatnych właścicieli ziemskich było uzasadnione ochroną słabej gospodarki narodowej przed wstrząsami, które mogłyby wywołać radykalniejsze zmiany w strukturze własności ziemskiej. Sytuacja ta jednak doprowadziła do napięć społecznych na wsi i groziła rewolucją chłopską. Rozwiązanie tego problemu przyniosło dojście do władzy w 1934 r. generała Lázaro Cárdenasa i przeprowadzenie przezeń — zgodnie z postanowieniami Konstytucji z 1921 r. — szeregu reform gospodarczych, w tym w sektorze rolnym. Te ostatnie dotyczyły przede wszystkim parcelacji wielkiej własności ziemskiej na rzecz chłopów meksykańskich zgrupowanych w gospodarstwach echidalnych.

W latach 1934—1940 rozdzielono pomiędzy chłopów meksykańskich około 20 mln ha ziemi. Wskutek tego udział własności echidalnej wzrósł do 57%. Równocześnie zostały podjęte działania ze strony państwa na rzecz ekonomicznego wzmocnienia gospodarstw echidalnych. Wyposażono je w niezbędne do produkcji rolnej narzędzia i maszyny. Realizowano inwestycje wodne, zwłaszcza typu melioracyjnego. Te ostatnie w warunkach klimatycznych Meksyku odgrywają niezwykle ważną rolę. Wystarczy powiedzieć, iż tereny położone w strefie pustynnej i półpus-

tyennej zajmują blisko 77% ogólnej powierzchni kraju (liczącej ok. 2 mln km²). Zabiegi na rzecz ekonomicznego wzmocnienia gospodarstw echidalnych przyniosły pod koniec lat trzydziestych efekty w postaci zwiększenia udziału produkcji rolnej z gospodarstw echidalnych w globalnej produkcji sektora rolnego z 10 do 50%.

Uporządkowanie spraw własności pozwoliło przejść do działań na rzecz zintensyfikowania produkcji rolniczej (1941—1965). W początkowym okresie, tj. w latach czterdziestych, koncentrowały się one głównie na melioracji i mechanizacji rolnictwa. Następnie wkroczone w okres „zielonej rewolucji” (początek lat pięćdziesiątych), której celem było stworzenie nadwyżki żywnościowej skierowanej na zaopatrzenie ludności miejskiej oraz do przemysłu jako surowca. Realizację tego celu umożliwiło stosowanie na coraz większą skalę nowoczesnych zabiegów agrotechnicznych i technologii rolniczej. Upowszechniano nawożenie i środki chemiczne do zwalczania chorób roślinnych, dopuszczano do siewu wyselekcjonowane ziarno, przystosowywano do upraw nowe tereny. Osiągnięcia rolnictwa meksykańskiego w ramach zielonej rewolucji odzwierciedla m.in. blisko trzykrotne zwiększenie areалу pól uprawnych pod dwadzieścia pięć najważniejszych płodów sektora rolnego i ponad pięciokrotny wzrost produkcji tych płodów. Pozwoliło to znacznie rozszerzyć eksport produktów rolnych i artykułów żywnościowych, przy pełnym zaspokojeniu potrzeb rynku wewnętrznego.

Lata 1955—1965 można określić jako etap intensywnej industrializacji kraju ze środków finansowych sektora rolnego. Rolnictwo stanowiło wówczas dla przemysłu bazę tańszego surowca w porównaniu z importowanymi surowcami rolnymi, a eksport produktów rolniczych dostarczał dewiz na zaimportowanie w przemyśle. Rolnictwo było również źródłem siły roboczej dla przemysłu. Dynamiczny rozwój przemysłu przekroczył na początku lat sześćdziesiątych granicę możliwości sfinansowania go przez rolnictwo. Dało się to początkowo odczuć w postaci braków w zaopatrzeniu rynku wewnętrznego w niektóre artykuły rolne i konieczność ich importu, a począwszy od 1965 r. — w zwolnieniu tempa wzrostu rolnictwa. Mimo to bilans handlowy sektora rolnego utrzymywał się na poziomie dodatnim aż do 1980 r.

Lata 1965—1981 charakteryzują się wyraźnie wolniejszym tempem wzrostu produkcji rolniczej. Produkcja 25 najważniejszych produktów osiąga w tym czasie niższą roczną stopę wzrostu (o 2,7%) aniżeli ludność (o 3,1%). O zwolnieniu dynamiki wzrostu zdecydowała produkcja roślinna. Gospodarka hodowlana osiąga, zwłaszcza w latach siedemdziesiątych, wysoką dynamikę wzrostu (dotyczy to głównie produkcji bydła, świń, miodu i drobiu).

W latach wielkiego kryzysu ekonomicznego (1982—1985), wywołanego

spadkiem światowych cen ropy naftowej i najważniejszych produktów eksportowych oraz wysokim zadłużeniem gospodarki meksykańskiej, rolnictwo okazało się najbardziej dynamicznym sektorem gospodarki narodowej. W tym okresie produkt narodowy brutto wzrastał średniorocznie o 3⁰%, a sektora rolnego o 2,5⁰%, przy rocznym przyroście ludności o 2,4⁰%. Udział rolnictwa w produkcie narodowym brutto zwiększył się natomiast z 8,8⁰% do 9,4⁰%. Najbardziej odporna na sytuację kryzysową okazała się produkcja roślinna, mniej zaś zwierzęca i leśna. Dodatni bilans handlowy w sektorze rolnym przynosi jednak dopiero rok 1986.

Realizowany od lat czterdziestych postęp w sektorze rolnym Meksyku doprowadził do wykształcenia dwóch typów rolnictwa: nowoczesnego i tradycyjnego. Pierwszy chłonny na innowacje technologiczne, ukierunkowany na produkcję importową i zaspokojenie bardziej wyspecjalizowanych potrzeb rynku wewnętrznego, wspomagany przez system naukowo-badawczy i nowoczesne techniki wytwarzania — stał się podstawą sektora rolnego. Tradycyjny typ rolnictwa rozwija się głównie na gorszych glebach i z reguły uzależnionych od uwarunkowań klimatycznych. Jest także słabo wyposażony w infrastrukturę techniczną i cechuje się przeludnieniem agrarnym, a celem jego jest głównie produkcja artykułów żywnościowych, kukurydzy i fasoli, dla ludności meksykańskiej.

Tendencje do coraz ściślejszej współpracy rolnictwa z przemysłem przyczyniły się do wykształcenia tzw. agrokompleksu.¹ Blisko 80⁰% wytworzonej w nim produkcji globalnej przypada na przedsiębiorstwa ponadnarodowe (należące głównie do Stanów Zjednoczonych). Cechą produkcji w agrokompleksie jest daleko posunięta specjalizacja upraw (przede wszystkim warzywa, owoce, soja, sorgo), ukierunkowanie na eksport i wysokojakościową produkcję krajową oraz sprawna organizacja procesu produkcji i wymiany. Wyniki gospodarowania osiągnane przez przedsiębiorstwa agrokompleksu predestynują je do rangi priorytetowej w sektorze rolnym Meksyku.

PODSUMOWANIE

Sektor rolny stanowi trzon gospodarki meksykańskiej i w poważnym stopniu decyduje o zewnętrznej pozycji ekonomicznej kraju. Potencjał uprawny i hodowlany Meksyku określa obszar 160,3 mln ha, co stanowi 81,5⁰%.

¹ Przez agrokompleks rozumie się — najogólniej rzecz biorąc — zespół współpracujących i wzajemnie się uzupełniających jednostek ekonomicznych w procesie wytwarzania płodów i surowców rolniczych, łącznie z zabiegami usprawniającymi i doskonalącymi ten proces, ich przetwórstwa, zaopatrzenia rynku krajowego i z uwzględnieniem eksportu.

W dziejach Meksyku rolnictwo zawsze odgrywało ważną rolę jako narzędzie zmian politycznych, postępu społeczno-ekonomicznego i przeobrażeń strukturalnych w gospodarstwie narodowym. W sytuacjach kryzysowych najszybciej „ożywał” sektor rolny i dostarczał środków na przełamanie stagnacji rozwojowej w innych działach gospodarki. Te zasługi rolnictwa nie zawsze były w dostatecznej mierze dostrzegane i doceniane. Znajdowało to wyraz w pewnej dyskryminacji sektora rolnego w przydziale środków finansowych, przeznaczonych na rozwój gospodarki narodowej. Toteż sformułowany obecnie perspektywiczny program rozwoju rolnictwa jest wyrazem swoistej rekompensaty dla sektora rolnego i docenianiem jego zasług dla rozwoju kraju. Za generalny cel przyjęto w tym programie poprawę warunków socjalnych ludności wiejskiej oraz przyspieszenie tempa produkcji roślinnej i zwierzęcej na drodze wzrostu wydajności pracy, bardziej proporcjonalnego rozwoju wszystkich jej członków i form własności ziemi. Przyjęto również dalsze doskonalenie struktur organizacyjnych rolnictwa oraz, szersze niż dotąd, wykorzystanie instrumentów ekonomicznych w sterowaniu sektorem rolnym. Realizacja przyjętych w programie celów i zadań pozwoli osiągnąć prawdopodobnie już w 1988 r. pełną samowystarczalność kraju, zarówno w produkcji roślinnej produktów podstawowych jak zwierzęcych (z wyjątkiem mleka) oraz wzmocnić eksport artykułów rolnych przeznaczonych tradycyjnie do wymiany (m.in. owoców, warzyw, kawy, herbaty, bawełny, bydła rzeźnego, miodu).

РЕЗЮМЕ

Сельскохозяйственный потенциал Мексики выражает территория в 160,3 млн. га (81,5% поверхности страны), предназначенная для сельскохозяйственного производства, и около 10-и процентное участие сельскохозяйственного сектора в национальном доходе. Сельское хозяйство — это не только самое крупное звено мексиканского хозяйства, но и стимулятор его развития и структурных преобразований. При помощи сельского хозяйства были решены важнейшие политические проблемы страны. Не следует забывать, что именно помещичье землевладение стало причиной борьбы за освобождение страны от испанского господства (1810—1821 гг.), великой мексиканской революции (1910—1917 гг.), в результате которой возникли три конституционно санкционированные собственности на землю (коммунальная, „эхидальная” и частная), началось прогрессивное развитие хозяйства и постепенная демократизация общественно-экономической жизни страны. Начавшийся в первой половине 50-х годов процесс индустриализации страны финансировался сельскохозяйственным сектором. В период большого экономического кризиса, на переломе 20-х и 30-х годов, и в начале 80-х сельское хозяйство осталось устойчивым к колебаниям конъюнктуры, быстро преодолевало трудности и давало средства на другие цели.

Приоритет сельского хозяйства в экономике Мексики обусловлен не только естественными условиями, но и внутренними структурными преобразованиями, систематическим прогрессом в области техники и технологии производства. К крупнейшим достижениям мексиканского сельского хозяйства можно отнести решение земельного вопроса в пользу крестьян, проведение „зеленой революции“, благодаря которой мексиканское сельское хозяйство вышло на мировой рынок, стало лучше удовлетворять внутренние потребности, систематический рост уровня сельскохозяйственной культуры. Трудности, с которыми борется мексиканское сельское хозяйство: ограниченные возможности финансирования его развития, недостаточная самообеспеченность страны сельскохозяйственными продуктами, аграрное перенаселение деревни, низкий уровень жизни мексиканского крестьянина. Эти и другие проблемы пытается решить реализуемая в настоящее время программа развития сельского хозяйства.

SUMMARY

The agricultural potential of Mexico is reflected in the area of 160,3 million ha (81,5% of the country's area) designed for plant and stock-raising production, about 10 per cent participation of the agricultural sector in the formation of the national income. Agriculture is not only the greatest link of the Mexican economy but it also stimulates its development and structural transformations. With its help, the most vital political matters of the country were settled. It should not be forgotten that those were just unacceptable forms of land property which formed the beginning of the struggle for the country's liberation from under the domination of Spain (1810—1821). They were also the cause of a great Mexican revolution (1910—1917) which resulted in constitutional sanctioning of three forms of land property (communal, ehold and private) and switching the economy onto the path of progress and successive democratic changes in the socio-economic life of the country. The action of industrialization performed in the middle of the 1950's, was financed by the agricultural sector. In the time of the great economic crisis at the turn of the 1920's and 1930's and at the beginning of the 1980's, agriculture was least susceptible to the fluctuations of the economic situation; it eliminated the difficulties the fastest and it provided the means for other sectors.

Agriculture owes its privileged position in Mexican economy not only to specific natural conditions but also to interior structural transformations and systematic progress in techniques and technologies of production. From the achievements of the Mexican agriculture one should enumerate settling the question of land property to the advantage of Mexican peasant; conducting the 'green revolution' which made the Mexican agriculture enter the world market and satisfy the interior needs, finally systematic undertakings meant to raise the level of agricultural culture. The difficulties encountered by the agricultural sector can be reduced among others to the existing limitations in financing its development, troubles with achieving complete self-sufficiency by the country, agrarian overpopulation in the rural area, poor living standard of the Mexican peasants. The preceptive program of the development of agriculture which is introduced at present attempts to solve these and other problems.